

JON STEWART (ed.):

Kierkegaard's Influence on Social-Political Thought

(Kierkegaard Research: Sources, Reception and Resources, vol. 14), ed.
by Jon Stewart

Aldershot: Ashgate, 2011, 310 s.

O neutíchajúcom záujme o filozofiu dánskeho mysliteľa S. Kierkegaarda svedčia početné výskumy, ktoré sa realizovali nielen v rámci medzinárodnej, ale i domácej filozofickej obce. Kierkegaardova filozofia sa tradične spája s oblasťami ako estetika, etika, filozofia náboženstva či filozofia existencie. Napriek variabilite oblastí, ktoré možno identifikovať v jeho dielach, sa Kierkegaard najčastejšie vnímal ako apolitický mysliteľ, ktorý kladie dôraz na koncept jedinca a jeho individuality. Na základe tejto zaužívanej interpretácie sa javil predpoklad, že by Kierkegaardove sociálne a politické úvahy mohli mať zásadnejší vplyv na neskoršiu filozofiu, ako odvážny. Až v posledných desaťročiach prebehol výskum, ktorý sa zameral na hlbšiu analýzu sociálnej a politickej problematiky v Kierkegaardovej tvorbe a jej recepcie u neskorších autorov. Výsledkom bolo zistenie, že Kierkegaardova kritika súdobých spoločenských a politických tendencií obsahuje viaceré podnetné momenty, ktoré inšpirovali široký okruh mysliteľov s odlišnými sociálnymi a politickými presvedčeniami.

Dielo *Kierkegaardov vplyv na sociálno-politické myslenie* vyšlo ako 14. zväzok interdisciplinárnej série *Kierkegaard Research: Sources, Reception and Resources*. Táto séria je oficiálnou publikáciou Výskumného centra Sorena Kierkegaarda v Kodani. Jednotlivé zväzky obsahujú štúdie medzinárodne uznávaných bádateľov, ktorí sa venujú rôznym témam v oblasti filozofie, teológie, literatúry, estetiky a sociálnych vied. Táto edícia je najväčším komentárovým dielom v dejinách výskumu Kierkegaardovho myslenia.

Štúdie v recenzovanom zväzku skúmajú Kierkegaardov priamy i nepriamy vplyv na koncepcie významných sociálnych a politických mysliteľov 20. a 21. storočia. Jednotlivé kapitoly sú napísané ako samostatné štúdie a objasňujú, ktoré Kierkegaardove motívy a úvahy zapracovali do svojich koncepcií títo sociálni a politickí myslitelia: Giorgio Agamben, Hannah Arendtová, Alain Badiou, Judith Butlerová, Jürgen Habermas, Martin Luther King, Jr., György Lukács, Herbert Marcuse, José Ortega y Gasset, Jean-Paul Sartre, Carl Schmitt, Eric Voegelin, Cornel West a Richard Wright.¹

V tejto recenzii priblížime mysliteľov, ktorí otvorene uznali Kierkegaardov vplyv na svoje sociálne a politické koncepcie, no Kierkegaardove podnety výrazne prispôsobili potrebám vlastných teórií. Istou výnimkou je španielsky mysliteľ J. Ortega y Gasset, ktorý sa netajil nevôľou voči Kierkegaardovmu štýlu a jeho ideám – napriek tomu môžeme medzi nimi

¹ Autormi jednotlivých kapitol sú: Leif Bork Hansen, Marcio Gimenes de Paula, Michael O'Neill Burns, Gerhard Thonhauser, J. Michael Tilley, Nigel Hatton, András Nagy, Robert Puchniak, Bartholomew Ryan, Peter Brickey LeQuire, Marcia C. Robinson a Jennifer Elisa Veninga.

identifikovať určité paralely. Pre slovenského čitateľa môžu byť obzvlášť zaujímavé štúdie, ktoré opisujú integráciu Kierkegaardových podnetov do koncepcií afroamerických mysliteľov Richarda Wrighta a Cornela Westa.

Kierkegaardov vplyv sa prejavuje nielen v koncepciách a problémoch jednotlivých mysliteľov, ale aj v ich spôsobe uvažovania a štýle písania. Všeobecne známy je Kierkegaardov odklon od tradičných foriem filozofovania a jeho dištancovanie sa od akademického prostredia. Týmto vyhranením sa voči dobovo zaužívanému spôsobu filozofovania sa inšpirovali napríklad C. West a R. Wright, ktorí tiež rozvíjali svoje úvahy mimo konvenčných filozofických rámcov.

Viaceri z mysliteľov, ktorí nadviazali na Kierkegaardove sociálne a politické úvahy, pochádzali z Nemecka, kde sa oboznámili s Kierkegaardovým dielom prostredníctvom prekladov T. Haeckera a Ch. Schrempfa v období tzv. kierkegaardovskej renesancie. Toto znovuobjavenie Kierkegaardovho diela sa odohralo v prvej polovici 20. storočia, keď sa Kierkegaard v Nemecku stal vplyvným a známym autorom. Spomedzi skúmaných mysliteľov sa k nemu hlásili napríklad H. Marcuse a H. Arendtová.

Kierkegaard svojimi úvahami ovplyvnil i mysliteľov, ktorí boli známi svojím radikálnym politickým presvedčením. Takými boli napríklad maďarský filozof György Lukács a nemecký filozof Carl Schmitt. András Nagy tvrdí, že Lukács sa zapísal do dejín maďarského myslenia ako komunistický filozof, ktorý sa snažil o znovuobjavenie marxizmu ako filozofie praxe. Nagy poukazuje na to, že Lukácsov vzťah ku Kierkegaardovi sa počas jeho života menil a úzko súvisel s vývojom jeho politického presvedčenia. Lukács považoval za významnú najmä Kierkegaardovu kritiku masovej spoločnosti a buržoáznej demokracie, ktorá korešpondovala s jeho politickým presvedčením.

Úvahy a teórie nemeckého mysliteľa Carla Schmitta dodnes vzbudzujú záujem nielen zo strany politických teoretikov, ale aj v radoch praktických politikov z obidvoch pólův politického spektra, a to napriek tomu, že istý čas slúžil nacistickému režimu. Bartholomew Ryan upozorňuje na to, že Schmitt mal Kierkegarda v hlbokoj úcte. Rovnako ako Kierkegaard kritizoval svoju generáciu za laxný prístup k riešeniu problémov, keďže jeho súčasníci namiesto záväzného rozhodnutia preferovali nekonečnú konverzáciu. Kierkegaard bol podľa Schmitta ten, kto apeloval na jednotlivca, aby prekonal nekonečnú konverzáciu a učinil existenciálne rozhodnutie. Schmitt na Kierkegarda nadviazal aj pri interpretácii pojmu výnimky. Obidvaja považovali výnimku za dôležitejšiu než pravidlo. Na rozdiel od Kierkegarda Schmitt pojem výnimky nespájal s bežným jedincom, ale s vládnucim suverénom, ktorý má o výnimke rozhodnúť.

Pojmom výnimky sa zaoberal aj taliansky mysliteľ Giorgio Agamben, ktorý sa inšpiroval nielen Kierkegaardom, ale aj Schmittovým dielom *Politická teológia*. Leif Bork Hansen na tomto príklade ukazuje, ako mladší mysliteľ prebral podnety od staršieho autora, ktorý bol tiež ovplyvnený Kierkegaardovými úvahami.

Kierkegaard má svoje miesto aj v myslení španielskeho filozofa, esejistu a sociálneho kritika J. Ortegu y Gasseta. Štúdia Roberta Puchniaka, ktorá sa venuje tomuto vplyvu, sa vymyká spomedzi ostatných, pretože poukazuje na to, ako Kierkegaard inšpiroval mysliteľa, ktorý mal naňho výrazne negatívny názor. Ortega y Gasset považoval Kierkegarda za melancholického provinčného romantika, ktorý vo svojich úvahách propagoval iracionalizmus a pesimizmus. Medzi Kierkegaardových nasledovníkov patril aj španielsky mysliteľ Miguel de Unamuno, s ktorým sa Ortega y Gasset podieľal na morálnej, kultúrnej, sociálnej a politickej

obrode Španielska na prelome 19. a 20. storočia, keď bývalú koloniálnu veľmoc sužovala ekonomická kríza a všeobecný úpadok. Kierkegarda a Ortegu y Gassetu spája záujem o problematiku masy a davu. Obidvaja videli hrozbu v rastúcej masifikácii jednotlivcov, ktorú sprevádzala demoralizácia a nihilizmus. Ich úvahy sa však rozchádzajú, pokiaľ ide o hľadanie príčiny tejto situácie, ktorú Kierkegard vidí v odklone jednotlivca od večnosti, keď sa hľadanie „spásy“ orientuje na materiálne statky a politiku. Gassetova analýza problematiky je skôr politická než spirituálna. Vzostup mäs videl najmä ako dôsledok dvoch trendov: 1. populačného rastu, ktorý kulminoval v 18. a 19. storočí, a 2. rozšírenia slobody a moci z privilegovaných skupín na široké vrstvy, ktoré si nárokujú túto moc v každej oblasti, nielen v politickej.

Štúdie Nigela Hattona, Marcie C. Robinsonovej, Jennifer E. Veningovej a Gerharda Thonhausera sa venujú prieniku Kierkegardových myšlienok do sociálnych a politických koncepcií americkým mysliteľom M. Luthera Kinga, Jr., C. Westa, R. Wrighta a J. Butlerovej. Ukazujú kierkegardovskú inšpiráciu pri riešení problémov rodovej rovnosti, rasovej diskriminácie, bratskej lásky či zúfalstva. V súvislosti s rasovou diskrimináciou sa C. West odvoláva na Kierkegardov pojem lásky, ktorý integruje do svojej „politiky zmeny“. West tvrdí, že súčasná Amerika je plná pasívneho hedonizmu a možnosť prelomiť toto spoločenské povedomie vidí vo vzájomnej láske a starostlivosti. Wrighta oslovili Kierkegardove úvahy o strachu, nepriateľstve, vzťahu medzi vinou a nevinou. V románe *The Outsider* sa zaoberá vzťahom jednotlivca k sebe samému, ako aj otázkou, či je jednotlivec schopný prekonať sociálne normy a konvencie, ktoré v ňom upevňujú pocit strachu a neistoty.

Recenzovaná práca ponúka čitateľovi prostredníctvom vhodne usporiadaných štúdií systematický prehľad vplyvu Kierkegardovho sociálneho a politického myslenia na myslenie 20. a 21. storočia. Zároveň predstavuje kvalitne spracovaný zdroj štúdia Kierkegardovho sociálneho a politického myslenia. Toto dielo načrtáva aj nové okruhy problémov, ktoré sa v súvislosti s Kierkegardovými sociálnymi a politickými úvahami objavujú. Ako aktuálna sa v dnešných pomeroch javí jeho kritika masy, ktorá úzko súvisí s fenoménmi nivelizácie a nihilizmu. Aktuálna je aj Kierkegardova kritika tlače, ktorú môžeme využiť pri reflexii fungovania súčasných masmédií. Dielo tieto témy dáva do súvisu s rôznymi politickými smermi, ideológiami a podobami náboženstva. Do slovenského intelektuálneho prostredia prináša nový impulz nielen v diskusii o Kierkegardovom myslení, ale aj v diskusii o spoločensko-politickom vývoji modernej západnej spoločnosti.

Martina Babičová

Martina Babičová
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava 1
Slovenská republika
e-mail: martinababicova3@gmail.com